

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ ЯКУНЛОВЧИ НУТҚИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Съезддаги мунозарани баҳолар эканман, биз озиқ-овқат таъминотини нормallashtирish соҳасида факуллада ва узоқ муддатли чора-тадбирларни тақдир қилганимизда ҳаммамиз бунинг, тўғриси айтганда бутун жамият, ҳокимиятнинг барча тузилмалари, епририлиб ҳал қилиш лозим бўлган масала эканлигини тушунамиз. Жумҳуриятлар ўртасидаги озиқ-овқат таъминоти масалалари юзасидан бу йилги битим ҳаммининг куч-гайратларини бирлаштириши ва вазиятни яхшилаш сари тезроқ ўзгариши таъминлаш лозим. Бу соҳада кўп иш қилиниши ва айниқса озиқ-овқатни асрашда, тақсимлашда ва уни сотишда тартиб ўрнатиш керак.

Бизни жумҳуриятлар раҳбарларининг нутқларида масала ташлашувлар ва битимни тайёрлаш даврида марказ маҳсулот етказиб беришнинг қандайдир номаъбул, оширилган ҳажмларини мажбуран қабул қилдириш, деган фикр эшитилиб қолди. Ўйлабман-ки, биз йилги, жумҳуриятлар ўзаро маҳсулот етказиб бериш ҳақида қандай келишган бўлсалар, шундай ёзиб қўямиз. Бир битимга келсалар бас, мен боғловчи вазифа сифатида қатъияман. Ҳозир нимадир бўлганми? «Менинг жумҳуриятимга» фойдали бўлган ҳамма нарса қабул қилинган, кўпроқ нарса юбориш истаги билдирилган, жумҳуриятдан жумҳуриятларга асосда мол етказиб бериш ҳақида гап очилганда, иш бошқага тус оляпти. Ахир, бизнинг иқтисодиётимиз шу қадар кучли ихтисослаштирилганки, бир жойдаги ерларнинг 80—90 фоизидан пахта етиштирилса, бошқа жойдаги ерларнинг кўпчилиги дон ва чорвачилик билан машғул. Демак, улар ўзаро мол айирбошлашлари керак. Шундай қилмасдан яшаб бўладими ахир! Ёқимдими, ёқимайдими ҳақиқий аҳвол мана шундай. Ҳозир биз ва аҳолидан ҳеч куттала олмаёмиз. Сиебатда ҳам, айниқса амалий қарорларда ҳам бундан бошқага йўл тутиб бўлмайди, иложини топпоқ керак.

Битимлар иш асосида шакллантирилади, деб ҳисоблаб, шу гаплар билан чекланмоқчиман. Мазкур масалани бу ерга қўчириш, съездда муҳокама мавзусига айлантиришнинг зарурати йўқ. Аммо биз битимга эришилгани, келишиб олингани ёки йўқми эканлиги ҳақида ахборот беришимиз керак. Бу ахборот депутатларга аввало ўз жойларига борганларидо одамларга, мана биз съездининг назорати остида мана бундай битим тузилишига муваффақ бўлди, деб айтиш учун керак.

Кеча биз деҳқончилик соҳасининг вакиллари билан учрашдик, улар ўз масъулиятини аниқлаб турибдилар. Мен съезд декларацияга қабул қилсин, унда 1991 йил ер муносабатларида, деҳқонларнинг турмушида туб ўзгаришлар йили деб белгилансин, деган тақдирини айтдим. Ётироқ бўлмади. Шу сабабли тахрир комиссияси мана шу декларациянинг лойиҳасини тақдим этсин, деб тақдир қилсаман.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида фойдаланилаётган экзораторларни ҳисоб-китоб қилишга, Советлар иттифодида деҳқон хўжаликларига ва ерда ишлашни ҳоҳлаган ҳаммага бериш учун ер фондини вужудга келтириш хусусида шунга айтиш керакки, жумҳуриятлар билан келишиш учун юборилган ҳужжатлар орасида Президентнинг қарорини ва боғдорчилик билан шуғулланишнинг ҳоҳловчи фуқароларнинг илтимосларини қондириш тўғрисидаги фармони ҳам бор. Бу тадбир Советларимиз учун имконият очиб беради ва агар бунга эътирозлар бўлмаса, съезд ўз нуқта-назарини айтиши керак, деб ўйлабман. Гарчи бу — жумҳурият ва маҳаллий ҳокимият идораларининг иши бўлса ҳам, бу ерда шу фикрнинг қайд этиб қўйиш мумкин. Вазирилар мақамаси ва жумҳуриятларнинг ҳукуматлари шу иш билан бевосита шуғулланишлари лозим.

Ерга хусусий мулкчилик масаласига оид референдум ҳақида. Бир қанча жумҳуриятларда бу хусусда қонунлар қабул қилинган, улар ҳар жиҳатдан ҳам бир-бирига тўғри келмаётган. Россияда — бир хил, Белорусияда бошқа хил. Болтиқбўйида эса ҳатто ерларни буржуа мулкдорларига қайтариб бериш ҳақида гап борпти. Аммо буларнинг ҳаммаси — ҳокимият идораларининг қарорларидир. Мен бахорги дағдағи ишларини эътиборга олиб, референдумни пайсалга солимай ўтказишни тақдир қилдим. Бу ишнинг барча жумҳуриятларда февралда тугаллаш лозим. Съезд эса бу хусусдаги ўз фикрини айтиши керак, деб ўйлабман.

Ижроия ҳокимиятининг вазифалари ҳақида. Бу масала юзасидан энг кўп танқидий мулоҳаза, аччиқ бўлса ҳам, аммо ҳаққоний таъналар айтилди, деса бўлади. Хуллас, мунозара ҳокимият

тўғрисидаги масала ҳозир бош масала эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдириди. Шу масалани ҳал қилмай туриб, биз таъминоти ислохотларнинг шу босқичида иқтисодиётда, миллатлараро муносабатлар соҳасидаги, жамоат тартибонини, қонунчиликни мустаҳкамлашдаги бошқа кўпгина муаммоларни ҳал эта олмаёмиз.

Ижроия ҳокимиятининг фақат юқори табакасини ислох қилиш, тақомиллаштириш йўли билан бу ҳокимиятнинг самарали ишлашига эришиб бўлмаслиги ҳақида маърузада айтилган фикр мунозараларда янада ривожлантирилди. Дарҳақиқат, ижроия ҳокимият бир система бўлиб, унинг ўз қонунари, ўзига хос тақдирини ва фаолият қондалари бор. Шу сабабли мен Президент ҳокимиятни мамлакатдаги бутун ижроия ҳокимият системасига таъинган тақдирдаги ўз вазифасини бажара олиши ҳақида бу ерда айтилган фикрга тўла-тўқис қўшсаман. Бу ўринда гап Иттифок ҳақида бораётганлиги хусусида тўла равшанлик бўлмоғи лозим. Албатта, янгилашган, мустақил давлатларнинг Иттифокга айлантирилган, ҳуқуқ доираси янгилашган фарқлар қўйилган Иттифок ҳақида, ҳар ҳолда ахилит давлат ҳақида гап борапти. Бундай шароитда ижроия ҳокимиятининг ягона системаси бўлиши лозим. Умумиттифок бозори парчаларга қилиб ташланганда бўлса, ижтимоий-иқтисодий тараққиёт бўлмайди, аммо ижроия ҳокимият заңиридаги ҳалқалар бир-бирдан ажратиб юборилган, унинг барча ҳалқалари бир-бири билан ўз-ўзи равишда боғланмаган тақдирда ҳам ижтимоий-иқтисодий тараққиёт бўлмайди.

Бу нарса ҳаммамизга равшан бўлиши керак ва мамлакатдаги ижроия ҳокимият системасини ташкил этиш пайтида шунга асосланмоғи миз керак. Иттифокнинг ва жумҳуриятларнинг мустақиллиги қондасини амалга ошириш асосида иттифокни Федератив давлат тарзида сақлаб қолишга умуман қарши бўлган кишиларга бунга қарши бўладилар, деб ҳисоблабман. Бунинг мен мунозара чоғида пайёаб олган эдим. Мана шундай диалектик боғлиқлиги бўлиши керак. Миллатлараро муносабатлар муаммоси ҳақида. Мазкур масалалар бу ерда, съездда жуда ўткир қилиб қўйилди — умумий тарзда ва айрим жумҳуриятлардаги, энг қайноқ жоғаларида жойлардаги аҳвол ҳақида гапирди. Съездга ва Президентга юборилган хатлар ва мунозаралар, бўлиб ўт

ган ва режаланштирилган сўхбатлар ҳам ансарият ҳолларда айна шу мавзу билан боғланган.

Барча масалалар хусусидаги фикрлар бир жойдан чиқипти, деб айта олмабман, албатта, аммо асосий масалаларда умумий ёндашув аниқ қўрилиб турибди. Одамларимизнинг кўпчилиги Иттифокнинг сақлаб қолиш ва айна вақтда уни янгилаш тарафдоридир, биз буюк мамлакат бўлиб қолишимиз, барпо этилаётган янги дунёнинг тиргакларидан бири бўлишимиз тарафдоридир. Шу билан бирга, биз инсонни, оқилни, шахс ҳуқуқларини ҳимоя қила олмаганимиздан асло қаноатланмаслик туйғусини яна бир бор сездим. Мана шундай вазиятни тузатиб олиш керак, бу вазият учун марказ ҳам, у билан бирга турли даражада жумҳурият, маҳаллий идоралар ҳам масъулидирлар. Биз ўзаро баҳам-жиҳат ҳаракат қилсак, муштарак манфаатларга асосланиб, бир ёқадан бош чиқариб куч-гайрат сарфласак, биз вазиятни тузатиб олиш мумкин. Биринчидан, инсон ҳуқуқлари ҳамма нарсадан юқори туриши керак, иккинчидан ҳар қандай бахсли масалани бошқа ҳалқнинг ҳисобига ҳал этиб бўлмайди.

Айни шундай масалаларни ҳал этиш жуда ва жуда қийинлигини айтиб ўтишим керак. Гапимга ишонинглр.

Литва, Латвия, Эстониядаги воқеаларнинг бориши бизни тоқат ташвишга солимоқда. Шу жумҳуриятларда неча ўн йиллар ишаб, уларнинг иқтисодиётини ва маданиятини ривожлантиришга шақ-шубҳасиз ҳисса қўшган одамларнинг анчагина қисми энди жумҳурият фуқаролариники маҳрум этилаётган бўлса, бунга нима деб бўлади. Бу ҳеч қандай конституцияларга ва қонунарга, шу жумладан инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро ҳужжатларга тўғри келмайди.

Биз бу масалаларга равшанлик киритишимиз керак. Болтиқбўйи жумҳуриятлари қарийб ярим асрдан бундан кўпроқ таркибда туришибди. Бу ҳол, шубҳасиз, улар билан бошқа жумҳуриятлар, умуман Иттифок ўртасида ўзаро мажбуриятларнинг — иқтисодий ва сиёсий мажбуриятларнинг, фуқаролик масалалари билан, одамларнинг турмуши билан ва баъзи ҳолларда ҳудудий муаммолар билан боғланган мажбуриятлар мажмуини келтириб чиқаради. Ҳатто халқларнинг хоҳиш-иродасини аниқлашга интилиб ҳам қўрмай, вужудга келган алоқалар

нинг бутун мажмуини ана шундай, йўл-йўлак, бир варақайга ўзиб ташлаш тўғрисида бизни ҳеч ким ва ҳеч қачон ишонтира олмайд. Шу босидан ҳам мен референдум ўтказишни тақдир қилдим, шу референдум давомида ҳар бир фуқаро бу масалаларга ўз муносабатини билдиради.

Съездда ўртоқ Мошяга сўзга чиқди. Мен у билан ва молдовалик бошқа халқ депутатлари билан учрашганман. Бутун мажлисдан кейин шу жумҳуриятдан келган депутатлар билан учрашишни назарда тутганман. Бу ерда ҳам ҳаддан ташқари қатъият вазият вужудга келганини ҳаммамиз биламиз. Бинобарин, кишиевлик, диестроб-йиллик ўртоқларнинг, гага-ўз халқи вакилларининг далилларини тинглаганда бир адолатсизлик иккинчисини, унинг яна бошқасини келтириб чиқаради, деган фикр беихтиёр хайёга келади. Воқеаларнинг шу заңири муқаррар равишда вазиятни бартар кескинлаштиришга, душманлиқни қучайтиришга, каттароқ қулфатга олиб боради. Шу босидан ҳам биз аввал бошданроқ жумҳурият вакиллариининг диққат-эътиборини пухта ўйланмай қабул этилган, фуқароларнинг қандайдир бир қисми ҳуқуқларини бузган қарорлардан мардона воз кечиш зарурлигига қаратган эдик.

Барча фуқароларнинг нормал яшаш учун қанолатлар яратилса — энг муҳим сиёсий муаммоларини ҳал қилиш учун шарт-шароит ҳал бўлаверди. Бу муаммони ҳал этиш мумкинлигига ишончим қомил. У ҳади одамлар ўртасидаги ғанимлик бартарф этиб бўлмайди даражадаги ўткирлик ҳақида етиб борган эмас. Жумҳуриятда молдовалар ҳам, руслар ҳам, украинлар ҳам, гагаузалар ҳам, греклар ҳам ашайдилар. Улар учун муштарак бўлган муаммоларни шундай ёндашувлар асосида ҳал қилиш керакки. Молдованинг Иттифок таркибидан мустақил жумҳурият сифатидаги ҳудудий яхлитлиги сақланиб қоладиган бўлсин.

Тоғли Қорабоғдаги аҳвол ҳамон кескин ва қатъият бўлиб турибди. Бундан аввал, йўл-йўлак, Олий Совет, қўдан-қўл комитетлар ва комиссиялар шу масала билан шуғулланишди. Бу масала Президент ва ҳукуматнинг доимо диққат марказида турибди. Ҳар ҳолда, ССЖИ Олий Кенгашининг аниқ таркибига ўзининг дастлабки мажлисларидаёқ бу масалага қайтишни топшириш тўғри бўлар. Ўйлабманки, Федерация Кенгаши

сиёс ўтдик. Бу мураккаб муаммо бутун жамиятда муҳокама қилинмоқда. Иттифок шартномасининг ҳозирги лойиҳаси — бюрократиянинг маҳсули, деб ҳисоблаш мана шу машаққатли жараёнда қатнашган барча кишиларнинг обрўсига доғ тушириш бўлур эди. Иш давом этмоқда, ҳар бир жумҳуриятдан мухтор вакиллarning гуруҳлари тузилаётган.

Съезд мамлакат турмушининг мана шу туб масаласи хусусидаги ўз фикрини айтишнинг жамият кутиб турибди.

Сўзимни тамомлар эканман, Съезд Олий ижроия ҳокимиятининг тузилишини ўзгариштириш тўғрисидаги, тартиб ўрнатилиш ҳақидаги, озиқ-овқат таъминотини яхшилашга, иқтисодиётни барқарорлаштиришга оид энг зарур чора-тадбирлар тўғрисидаги тақдирини қўллаб-қувватлайди, деб ишонч билдиришмоқчиман.

Кеча мен деҳқонларнинг вакиллари билан сўхбатладим ва қўйидагиларни айтдим. Бизнинг тақдирларимиз қай тусда бўлмасин, кўпгина уларга қаршилиқ қилинмоқда. Иттифок шартномаси ва ваколатларни фарқлаб қўйиш асосида ижроия ҳокимиятини чуқур қайта қуриш кераклигини қатъий қилиб айтдим ва исботладим, бу бизнинг эътиқодимиздир. Бизни, шу иш пайсалга солинмасин, қатъиятсизлик қилмасинлар, мана шундай вақтда ҳокимиятнинг фалаж бўлиб қолишига йўл қўйиб бўлмайди, деб тақдир қилишган эди. Пировард натижада биз ҳаммасини қамалоб кўриб, шундай қилишга қарор бердик. Энди яна ўша нотиклар бизни танқид қилишяпти. Бу — бетайинликдан, сиёсий найрангдан дарак беради. Бундан бошқа гап йўқ.

Биз ижроия ҳокимиятининг фалажлигини бартарф қилишимиз керак. Халқ ҳаракат қилишимизни, тартибни, барқарорлиқни, ислохотлар режаси амалга оширишнинг кутмоқда. Тақдир этилган чора-тадбирларни сиёсатлаб кўриб чиқиш — қайта ишлаб пухталаштириш, бойитиш, ахтимоқ, бирор нарсени олиб ташлаш керакдир, аммо, албатта, бир қарорга келилиши лозим. Киритилган тақдирларни съезд қўллаб-қувватлайди, деб умид қиламан.

Ўртоқлар! Вазият хусусида биз бу ерда таққослаб қўрган фикрларга, ўртага ташланган ва ҳали ўрганилиб, умумлаштириладиган тақдирларга асосланиб шун

дай дейиш мумкин: ишнинг якунида биз инқирозга қарши дастурини, ҳозирги пайт талабларига мос келадиган реалистик ҳаракат дастурини қабул этишга эришамиз. Бинобарин мен баъзи нотикларнинг тош отишларига қўшилмайман, ҳолоқки бундайлар орасида раҳбар ўртоқлар ҳам бўлди. Кечagina улар бир анжуманда муайян мавзени қабул этган, уни ёқлаб овоз берган, тўлдирган, ўзгаришган бўлсалар, бутун улар бундан воз кечмоқдалар. Бу босқичда бир мавқеда турмаслик, бир-бирини турткилаш ҳеч қандай наф бермайди.

Биз ўзини таллаб олган йўлда ҳаракат қиларишимиз керак. Бу — тўғри йўл. Бу — социалистик истиқбол доирасидаги йўл бўлиб, мулкчилик муносабатларини чуқур ислох қилиш орқали одамларни қудратли рабағлантириш омилиларга эриштиради, турмушнинг янги шакллари, янги қорхоналарга, бозор муносабатларига олиб боради.

Жуда катта иш қилиниши лозим. Хўш, бугун нима бўлади. Ҳамма босқичлардан ўтиб ҳал қилувчи маррага етиб бораганимизда яна манақеини ўзгаришга бошлаймизми?

Йўқ! Бутун кучини бир ерга тўплаб, масъулиятини зиммага олиш ва олға бориш керак. Эҳтимол, биз бирор нарсанинг улдасидан чиқа олмаёмиз, эҳтимол бирор масалаларда янгилашмиш, аммо асосий масалаларда биз энг ҳал қилувчи доғдага қиялишиб келдик, ундан оғиб ўтсак, бутун жамиятимишнинг социалистик неғизда янгилаш йўлига чиқиб оламиз.

Бўлиб ўтган фикрлашувлар мени шунга ишонтирмоқдаки, биз инқироз вазиятида қутулишнинг амалий режасини ишлаб чиқиб, амалга оширишга қодирмиз. Шу билан бирга, суст-кашлиқ қилиш учун вақтимиз йўқлиги ҳам равшан. Ҳамма вақт ўтиб бўлди. Биз ҳаракат қилишимиз ва бир кунни ҳам бой бермай, фаолиятимизнинг тусини ва бутун системасини қатъий ўзгариштириб, ҳозирроқ ҳаракат қилишимиз лозим. Демак, янги тузилмаларга эмас, вазибалар юқини ўзгарданига оладиган ва мамлакат олдида пайдо бўлган вазибаларни — Президент ҳокимияти даражасида ҳам, жумҳуриятларда ҳам, жойларда ҳам, меҳнат жамоаларида ҳам, умуман жамиятда ҳам ҳал этишга қийнамамага киривадиган янги одамлар ҳам керак.

ИТТИФОҚ ИТТИФОҚКА МУҲТОЖ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

аҳвол ССЖИ Президентини айна вақтда ССЖИ Марказий Комитетининг Бош қотиби бўлганлиги сабабли қучайиб бормоқда. Мамлакат раҳбари қўраётган тадбирларини умуман иккуний баҳоланган социал-демократ айна вақтда Президент уларни рўёбга чиқаришда КПССнинг эски қоқоқ апаратурага суянаётганидан шикоят қилди.

Нотик ССЖИ Вазирил Кенгашининг Раиси истафогачиқини зарурлигини айтиб, янги ҳукумат тузиш омилиларини ишлаб чиқиш даврида ижроия ҳокимият вазифасини бажариш учун бутун масъулиятни Президент ўз зиммасига олиши кераклигини тақдир қилди. Шу билан бирга социал-демократлар раҳбариятининг аъзоси Президентни КПСС Марказий Комитети Бош қотиби лавозимдан албатта бўлатиш ва ҳатто унинг компартияга аъзолигини тўхтатиш шартини ўртага қўйди.

ССЖИ Олий Кенгаши ошкоралик, фуқаролар ҳуқуқларини, шикоят ва аризалар масалалари комитетининг аъзоси Г. Ф. Леженко қайта қўриш учун сарфланган олти йил ичида сийлишга эришмаганини айтди. Мамлакат очлик ва парокандалик даражасига тушиб қолди. Нотик социалистик тузумни ўзгариштиришга интилишни, ҳокимият учун, нопоқ йўллар билан топишган бойликни сақлаб қолиш учун қурашнинг бунинг сабаблари сифатида тилга олди. Шунга таъкидлар экан, у депутатларни сайловчилар олдидаги масъулиятини йўқотаятганликда, ҳис-туйғулар асрига айланиб қолаётганликда айблади.

Депутат 7 ноябрь кунин Москвада турли шпорлар остида бўлиб ўтган икки намоишдан олган таассуротларни тўғрисида гапирди, уларни телевидение орқали томоша қилишда, бутун халқ қўллаб-қувватлашга намоишнинг тасвиолар айтиш, иштирокчилари ҳақоратли сўзлар битилган бауларнинг кўтариб чиққан намоишининг аса газабланиб қуяватганини тан олди. Қончи ҳар икки намоишда — иштирок

нишди. Ер, қорхоналар, бошқа мулклар ўзларининг илгариги эгаларига, шу жумладан чет элда яшаётган эгаларига қайтариб беришмоқда. Мафкура соҳасида ҳозирнинг ўзидаёқ фашистларнинг усурлар пайдо бўлмоқда. Буларнинг барчаси қайта қуриш эмас, балки илгари мағдубиятга учраган сиёсий қучларнинг қасосидир.

Шундан сўнг раислик қилувчи муҳокама этилаётган масала юзасидан мунозараларни тўхтатиш тўғрисида тақдир қилди. Овоз бериш йўли билан яна бир нотиққа сўз беришга, кейин мунозараларни тўхтатишга қарор қилинди.

Шундан кейин минбарга элдиришга нотиқ — ССЖИ Олий Кенгаши фан ва халқ таълими, маданият ва тарбия комитетининг аъзоси В. С. Болдасов чиқди. Унинг фикрига, қонун қияришда иқтисодий қонуналарга устуникли бериш зарур. Саноат мулкчилиги хусусидаги қонуналар, шубҳасиз айна шундай қонуналар қаторига киритилиши лозим. Биз эса шулардан энг муҳими — патент тўғрисидаги ёки ССЖИда иштирокчилик тўғрисидаги қонунни қабул қилишни деярли икки йилдан бунён турли баҳоналар билан орқага сураётимиз. Нотик иқтисодий ислохотнинг муваффақияти илмий имкониятларини асбоблаш учун бир неча бор тарихга мурожаат қилди, чет эл тажрибасидан мисоллар келтирди.

Нотик илму зиф ва саноат мулкчилиги муҳофиза этишнинг мустақил тузилмаси — патент идорасини ташкил этиш зарурлигини таъкидлади. Унинг фикрича, бу идора Япониядаги каби бевосита ҳукуматга ёки АҚШдаги сингари фақат парламентга бўйсунуши лозим. Кечки мажлисда ССЖИ Президентини М. С. Горбачевга сўз берилди.

(Унинг нутқи рўномадан 1-ва 2-бетларидо босилмоқда).

Шундан сўнг мамлакатдаги аҳвол ҳақида вужудга келган таңг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий вазиятни бартарф этиш тадбирларини тўғрисидаги масала юзасидан қарор лойиҳаси устида

(ТАСС муҳбири).

ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ХОРАЗМ ВИЛОЯТ КЕНГАШИНИНГ РАИСИ

депутат Р. М. ХУДОЙБЕРГАНОВА нутқи

(Урганч шаҳри, Хива миллий-ҳудудий сайлов округи, Ўзбекистон ССЖ)

Менинг назаримда, тақдир этилган тадбирлар Иттифок иқтисодий ва бошқа анъанавий алоқалари бузилишининг олдини олишга, тенг ҳуқуқли мустақил жумҳуриятлар Федерациясини тузишга, қонунийлик ва ҳуқуқ тартибонини мустаҳкамлашга имкон беради. Ишнинг учун ҳам ҳаммамиз Президент дустурини қўллаб-қувватлашимиз лозим. Съезднинг ССЖИ Олий Кенгаши тақдир этган муаммоларини кўриб чиқишдан чалғитишга имкон бермаслик, депутатларнинг диққат-эътиборини бошқа — янги даражада бўлмаган масалаларга қалғитиш керак эмас, деб ҳисоблайман.

Ҳозир энг муҳими — нафсониятнинг бир чеккага йиғиштириб қўйиб, куч-гайратларни бериштириш, уларни биринчи галдаги вазифаларини ҳал этишга йўналтириш зарур. Бу энг муҳимдир. Жумҳуриятимизда, мени бу ерда қайил қилиб юборган Хоразмда бугунги кунда худди шундай қилишга интилимиз. Эҳтимол, қаерларда бир несаат унчалик кенг тарқалмагандир, лекин у бизга ўз натижаларини беришмоқда. Бизда ишлаб чиқаришнинг ўсиши сақланиб қолмоқда, халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқариш маддаллаштирилмоқда, уй-жой қурилиши ҳамма қарор қўймамоқда, айна вақтда кишиларимизни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашга ҳаракат қилияман.

Биз шундай қилишимиз керак деб ўйлабман: таңглики бартарф этишга доир тадбирларни маъқуллаш ва жойларда — ўзимизда бу тадбирларнинг ҳар бир банди амалга оширилишини назорат остига олишимиз, дастурини инкор қилаётган кишиларнинг барчасидан қатъий равишда бунинг сабабларини сурашимиз керак. Бу биринчи масала. Иккинчи: жамиятнинг ишонсизлаштиришга, халқларни

яраштиришга киришиш лозим. Дарҳақиқат, биз ким бўлмайлик, демократларми ёки конструктивчиларми, коммунистлар ёки халқчиларми, ҳарбийлар ёки ҳарбий бўлмаган кишиларми — ҳаммамиз бир мамлакатнинг фуқароларимиз. Шахсий нафсониятларини, партиянинг ёки яна бошқа қандайдир ниъатларини қўллаб-қувватлашнинг қийнаша барҳам берайлик. Келинг, сафсата-бозилиқни тўхтатилайк ва ўз кучимизни ишнинг тақдирли томонларига сарфлайлик. Депутатларнинг қўчилиги, қулмадан съездимизда сўзга чиққан раидиал қанот деб аталмиш ҳаракат вакиллари ҳам бунинг зарурлигини тушушмоқдалар. Улар ҳам берилашши, жипсашшига қайирмоқдалар. Бундай қийналишнинг ўзига хос рамзий маъносини бора.

Энди Президент маърузасининг муайян саволлар туғдирадиган жиҳатларига тўхталмоқчиман. Биринчидан: унда нима сабабдан аввалги съездларнинг қарорлари қандай бажарилганлиги таҳлил қилинмагандир? Иккинчидан: биз ўз ишида хатоларга йўл қўйган мансабдор шахсларнинг аниқ-равшан исми-шарифларини нима сабабдан сира эшитаёлмишми? Учинчидан: нима учун М. С. Горбачев экологик аҳволни барқарорлаштириш учун мамлакат раҳбарияти қандай тадбирлар қўраётгани ҳақида амалда ҳеч нарсга демади? Бу Ўзбекистоннинг Хоразм вилояти. Қорақалпоғистон, Туркменистоннинг Тошхувиз вилояти, Қозғонистоннинг Қизил Ўрда вилояти аҳолисини айниқса таъминлаштирамоқда. Ана шу ерларда салкам 4 миллионга яқин киши яшади.

Балки сиз «Орол» сўзини тақдорлайверганимиздан қарчатам ҳам бўлсангиз керак. Лекин «Орол» бизга ўлаётган кишининг илдосдек анграйди. Ҳа, Орол ўлмоқда, аммо амалда унинг қўнғирини

аб эди. Хунук марказчи-
ки миллионлаб кишилар-
ни яқдой бунёдкорчи-
лик билан қатъиян кет-
ган эди. Ҳолда биз қор-
и мамлакатиники ҳаритаси-
а маданияти ривожланган.
зига ҳос жиҳатларини на-
қосак миллий ўзинлигини сақ-
аб қолган шу қадар кўп
алқларни қайт этмаган бў-
ди. Самодержавиенинг
и, авторитар бюрократик
марказизминг сиебатини ча-
паса халқларини чинакам
заро муносабатларидан
варилла керак. Ҳолбунки,
и муносабатлар ҳам хамиш
қил бўлган. Ҳаммаимиз
и муштарак тарихий вақ-
и билраштириб турибди

(Давомини тўттинчи бетда)

аб эди. Хунук марказчи-
ки миллионлаб кишилар-
ни яқдой бунёдкорчи-
лик билан қатъиян кет-
ган эди. Ҳолда биз ҳо-
кур мамлакатиники ҳаритас-
а маданияти ривожланган.
Зига ҳос жиҳатларини на
оқсак миллий ўзинлини сақ-
аб қолган шу қадар кўп
алқларни қайт этмаган бў-
ди. Самодержавиенинг
авторитар бюрократик
марказизминг сиебатини
чапаса халқларини чинакам
заро муносабатларидан
барилла керак. Ҳолбунки
муносабатлар ҳам заминш
қилди. Бундан Ҳўмамин
и муштарак тарихий вақ-
ир билраштириб турибди

(Давомии тўттинчи бетла)

